

SPOMINI PARTIZANSKEGA BOLNIČARJA

Po prihodu okupatorja v naše kraje, ko je le-ta začel izseljevati naše ljudi, sva se s pokojno ženo Rozalijo dogovorila, da bova na skrivnem mestu v smrekovem gozdiču pod našo njivo pod Križem zgradila barako za pribežališče, če bi nas Nemci nameravali izseliti. Barako sva založila s potrebno hrano, ki ni pokvarljiva, pečjo, drvami, potrebno posodo za kuhanje in jedilnim priborom.

Na pobudo Partije je Osvobodilna fronta organizirala v tem kraju splošno ljudsko vstajo v Poljanski dolini, ki sta jo vodila tovariša Maks Krmelj in Rudi Robnik. Tako sva s sinom Gregorjem dne 22. decembra 1941 odrinila v partizane, in sicer v Cankarjev bataljon — četo Ilije Gregoriča. V raznih borbah v Poljanah, na Pasji ravni in v Dražgošah so se pojavili ranjeni in oboleli borci. S tem je nastal tudi problem, kam z njimi. Po bojih za Dražgoše sva se s sinom Gregorjem zatekla v barako in sva ostala tam, dokler ni popustila zima.

Slavko Šorli in Albin Mlakar-Bine pa sta prezimila v podzemnem bunkerju, ki ga je že prej zgradil Pavle Inglič iz Srednje vasi (pozneje ustreljen kot talec). Bunker se je nahajal v gozdu nad Tičnikom med Srednjo in Gorenjo vasjo.

V tem času sem razmišljal, kako bi taka skrivna baraka lahko poslužila za zdravljenje ranjenih in obolelih borcev. Tako sva s sinom iskala primeren prostor, kjer naj bi se zgradila stavba za zaklonišče in zdravljenje borcev. Tak primeren kraj sva našla za Križem v Krivčevem gozdu ob vodi. Z gradnjo smo pričeli nekako sredi marca leta 1942. Pri gradnji te bolnišnice, imenovane »Golnik«, so kot delovna sila sodelovali: Gregor Rupnik ml.-Grogče, Rozalija Rupnik, Slavka Rupnik, Albin Mlakar-Bine, Slavko Šorli, Jože Režek-Mežnar in njegova žena Frančiška. Z materialom so nam pomagali Marija Cadež in Anton po domače Anžovec. Dali so nam potrebni les, vijake in žeblje, njihov hlapec Janez — Sovančerjev iz Dobja pa je ves ta material prevažal do Mežnarja. Potrebni les je že vnaprej pripravil in vezal Jože Režek-Mežnar, ki je bil tesar. Strešno lepenko je preskrbela Rozalija Rupnik (ne vem, od kod!). Bolnišnica je bila zgrajena 1. aprila 1942. Med samo gradnjo pa so se pojavile razne težave. Prostor, ki smo ga izkopali prejšnji dan, nam je zasul zemeljski plaz, tako da smo morali delo začeti znova, to je odstraniti zemljo, ki nam je zasula že izkopani prostor. To se je večkrat ponovilo, tako da je večina sodelavcev že obupala. Ker pa smo imeli že ves les postavljen in zamaskiran v bližini, tj. kar zraven izkopa, smo se dela zopet lotili. Baraka je bila zasuta z debelim slojem zemlje, da se ne bi čutilo, ko bi se po njej hodilo. V baraki so bili postavljeni pogradi za ležišča, v kotu pa je stala železna peč (preskrbela Rozalija

Rupnik). Peč je služila za kuhanje hrane, za osebe in bolnike. Kuhali smo samo ponoči, da bi dim iz barake ne izdal bolnišnice. Baraka je bila zgrajena v velikosti $3 \times 4 \times 4$ m. Dne 5. aprila 1942 se je v naši bolnišnici pojavil prvi bolnik Valentin Rihteršič, ki je imel ozebljeno nogo. Doma je bil iz Poljan. Dotlej se je Rihteršič nahajal v Gorenji vasi pri Antonu Oblaku (Oblak je pozneje padel na Črnem vrhu). Tja ga je prihajal zdraviti dr. Milan Gregorčič. Rihteršič se je zdravil nekako do meseca avgusta.

Dr. Gregorčič nam je bil vsestransko naklonjen. Pomagal nam je s strokovnimi nasveti, pripravljal in pošiljal nam je zdravila in potrebni sanitetni material, izvrševal laboratorijske preglede urina, ki smo mu ga nosili od bolnikov, in nam dostavljal izvide s priloženimi zdravili, katere so bolniki jemali po njegovem nasvetu (bolezni ledvic in druge notranje bolezni). Dr. Gregorčič je bil zaslužen za uspeh pri zdravljenju bolnikov in ranjencev v tej bolnišnici, ker ni nikdar odklonil svoje pomoči. Kake tri tedne za Rihteršičem je prišla k nam Oblakova žena Ivana, ki je bila bolehna in je kot kompromitirana oseba odšla v ilegalo. Od tam je šla k svojim sorodnikom, za njeno nadaljnjo usodo pa ne vem. V bolnišnico so večkrat prišli tudi ostali borci in kurirji po razne informacije, po municijo, ki sem je imel precej, po obveze za praske in žulje, prinašali so hrano in se pri nas večkrat tudi najedli. Prinašali so poročila in razno literaturo. Med njimi so bili tudi borci iz Poljanske čete. Njihov komandir je bil Peternelj Pavle, po domače Brdarjev iz Viharjev. Zbral je skupino: Jaka Flego, doma iz Kobarida — prej je bil delovodja pri Dukiču v Gorenji vasi — Pavle Rus, po domače Katrin, Jože Platiša, po domače Tonceljnov iz Hotovelj in njegov brat Pavle; ostalih dveh, treh se ne spominjam.

Tretji bolnik je bil kurir Franc, doma iz Puštala pri Škofji Loki. Priimka se ne spominjam, vem pa, da je imel ženo in dve hčerki. Ranjen je bil v levo nogo nad kolenom in skozi mečo, zato je že po enem mesecu ozdravel, a ko se je vrnil iz bolnišnice, je v Gaberški gori srečal raztrgance, ki so tamkaj taborili kot partizani. Zvabili so ga k sebi in ga ubili.

Naslednji ranjenec je bil Adolf Kosterev-Janez, doma iz Stožic pri Ljubljani. Ranjen je bil v Bukovem vrhu, in sicer v gornji del leve noge. V začetku se je zdravil kakih 14 dni na neki kmetiji v Bukovem vrhu, ko pa se mu je rana pričela močno gnojiti, so ga prinesli k meni. Na zdravljenju je ostal kake tri mesece. Ko je lahko stal tudi na ranjeni nogi, je pomagal v kuhinji. Bil je izvrsten kuhar, čeprav star šele 17 let. Večkrat me je nagovarjal, da bi napadli Nemce v farovžu na Poljanah, kjer so često prirejali ples. Ker je bil Janez še vedno bolan in ker tudi jaz nisem mogel zapustiti bolnišnice brez nadzora, njegovi želji nisem mogel ustreči. Ko pa se je Janez vrnil zdrav v svojo edinico, je v neki borbi, ko se je četa umikala, štítil umik čete. Za ta njegov podvig so mu dali mitraljez in ustregli njegovi vroči želji, da bi z mitraljezom maščeval svojo ranjeno nogo. Kmalu zatem sem od drugih tovarišev zvedel, kako je z mitraljezom na Selu pri Žireh podrł trojko esesovcev, dodeljenih spremstvu avtobusa na progi Škofja Loka—Žiri. To mi je tudi sam pismeno sporočil po kurirju: »Groga, svojo nogo sem že maščeval. Padli so trije esesovci, ostali še slede.«

Zatem je prispel k nam Adolf Kalan-Muki iz Žabje vasi. Partizansko ime je dobil v naši bolnišnici. Ranjen je bil na Hotovljah pri Gorenji vasi, in sicer v stegno. Ranjenec je prebil dva dni v Žirovskem vrhu, nakar je v spremstvu moje žene peš in s palico prišel k nam. Na poti v bolnišnico je

srečal otroke, ki so lovili ribe. Da bi otrokom ne postal sumljiv, jih je ozmerjal, zakaj brez dovoljenja lovijo ribe. Pozneje so otroci pripovedovali, da je sedaj v službi neki novi, šepasti ribji čuvaj. Bil je vselej dobre volje in je s svojim humorjem mnogo prispeval k zdravljenju in dobri volji ostalih tovarišev. Na zdravljenju je ostal 5—6 tednov.

Potem je prišel v spremstvu dr. Dušana Mravljaka-Mroža, ki ga je vodil kurir Rafael Buh, ranjenec Rudi Puhar, doma iz Polja pri Ljubljani. Bil je borec 2. grupe odredov, ranjen v borbi z Nemci na Gaberški gori. Imel je prestreljena pljuča ter prestreljeno roko nad komolcem. Po šestih tednih je popolnoma ozdravel in se vrnil v svojo edinico. K hitremu ozdravljenju je najbrž prispeval njegov dober apetit. Naši stvari je bil zelo vdan in to, da ga je vleklo nazaj v edinico, je pripomoglo k hitrejšemu okrevanju. Dr. Mravljak-Mrož se je še tisto noč vrnil v Drugo grupo odredov. Pri nas se je zanimal, kako smo bolnišnico zgradili. Podrobno si jo je ogledal in pripomnil, da bo treba tudi na Štajerskem napraviti nekaj podobnega za preskrbo ranjencev. Ob slovesu nam je še enkrat priporočil ranjenega Puharja, naj ga negujemo tako, da bo čimprej ozdravel in se vrnil v svojo enoto. 14 dni po Puharjevem prihodu je Anton Peternej-Igor pripeljal dva ranjena borca 2. grupe odredov, ki sta bila ranjena istega dne ko Puhar, se zatem izgubila in ostala 14 dni brez vsake hrane v Gaberški gori, v nekem gozdiču. Ponoči sta odhajala k nekemu kmetu v bližini gozdiča in tam z gnojišča pobirala zelje, ki ga je kmet zavrgel, ker je bilo pokvarjeno. Do ljudi nista upala, ker jih nista poznala. Doma sta bila nekje z Dolenjskega. Jože je bil z dum-dum kroglo ranjen v ramo. Zdrobila mu je kost. Njegov spremljevalec Tone je bil ranjen v uho. Njihovih priimkov se ne spominjam, v bolnišnico sta prišla povsem izčrpana in ušiva, Jože pa še z močno ognjeno rano, polno črvov. S težavo smo ju zdravili. Dajali smo jima več hrane kot ostalim, da sta pozimi 19. januarja 1945 leta odšla čez mejo v Ljubljansko pokrajino.

V začetku septembra leta 1942 je prišel k nam z nogo, zvinjeno v členku, Pavle Rihteršič, brat Valentina Rihteršiča. Po štirinajstih dneh zdravljenja je zapustil bolnišnico. Kakšno funkcijo je opravljal, mi ni znano.

Naslednja ranjenca sta bila Simon, politdelegat iz neke edinice, in njegova sestra Špela, oba iz Ljubljane. Simon je bil ranjen skozi lopatico in pljuča. Špela pa boleha. Simon je absolviral železniško šolo v Mariboru. Pozneje sem zvedel, da je padel, o Špeli pa nisem nič več slišal. Simon je bil ranjen nekako v mesecu oktobru 1942, iz bolnišnice pa je odšel 19. januarja 1943. Z njim je odšla tudi Špela.

Skoraj istočasno so prispeli v bolnišnico še naslednji tovariši: Milče, Jože in Metod. Milče je bil doma nekje iz Črnuč pri Ljubljani. Bil je polu turov, da je bilo na njegovem telesu več bolne kože kot zdrave. Iz bolnišnice je odšel po poldrugem mesecu zdravljenja. Pozneje sva se srečala. Bil je komandant bataljona, zdi se mi da Škofjeloškega odreda. Po osvoboditvi je bil podpolkovnik v JLA. Jože (Kljusov Jože) je imel tudi kožno bolezen. Bil je politdelegat v neki edinici Škofjeloškega bataljona. Doma je bil iz Ljubljane in politično razgledan človek. Zvedel sem, da je bil prometnik na železnici. On je izobesil slovensko zastavo leta 1941 na zvoniku frančiškanske cerkve v Ljubljani. Bil je dober planinec in hribolazec in to mu je pomagalo, da se je potem, ko je izobesil zastavo, spustil po žici strelovoda

z zvonika. Bolnišnico je zapustil 19. januarja 1945 in odšel v Ljubljansko pokrajino.

Metod je imel notranjo in kožno bolezen. Bolnišnico je zapustil po treh tednih. Doma je bil menda iz Zabnice pri Škofji Loki. Pred vojno je bil ključavničar. Osvoboditev je živ dočakal, pozneje pa se je smrtno ponesrečil z motornim kolesom.

Dr. Muren je bil iz Ljubljane. Murn je bilo njegovo partizansko ime, pravega imena in priimka pa ne vem. Kot bataljonski oziroma odredni zdravnik je večkrat obiskal našo bolnišnico, pregledal bolnike in nam dajal navodila. Dne 19. januarja 1945 je bil ranjen. Nemci so ga zajeli in poslali v taborišče Begunje, kjer so ga ustrelili.

Dne 24. oktobra 1942 so Nemci obkolili mojo hišo v Srednji vasi. Takrat je moja žena šla iz bolnišnice proti domu s kanglo v košu. Ko je zagledala nemška mitraljezka gnezda, se ni mogla več vrniti. Pustila je koš pod kozolcem ter odšla proti domu. Nemci so okolico hiše zastražili. Ko je neki Nемец našel na podstrešju gospodarskega poslopja v senu bunker, pripravljen za skrivališče žene in hčerke, je začel kričati, a moja žena se je znašla in zmedo izkoristila ter odšla skozi glavna vrata. Med potjo je slekla in odvrгла jopič, da je ne bi zasledovali, v vasi pa naročila Milki Mezek, naj opozori najino hčerko Slavko, ko se bo vračala iz mlina, naj ne gre domov, ker so tamkaj Nemci. Milka je šla Slavki nasproti in jo obvestila. Slavka je z našim konjem vozila proti Gorenji vasi k bratu Antonu, kjer je pustila konja in voz. Od brata je Slavka odšla v bunker nad Tinčnikom, kjer se je že nahajala moja žena. Poslej je tudi moja hčerka Slavka pomagala v bolnišnici. Kuhala je in negovala mater, ki se je nahajala v bunkerju nad Tinčnikom. Moja žena je imela takrat močno zasenčena pljuča, zato smo jo izolirali od ostalih bolnikov v posebnem bunkerju-zaklonišču, kjer je ostala dva meseca. Ko se ji ni obrnilo na bolje, jo je dr. Gregorčič napotil in spremljal v bolnišnico na Golniku.

Z Režekom, po domače Mežnarjem, sva se dogovorila, da nas bo obveščal o vsaki nevarnosti, ki bi nam pretila. Tako je prav on izpod bolnišnice v grapi posekal bukve in pripravil drva. Ko je zapadel sneg, je Mežnar zvelkel drva iz grape domov, da nam je tako napravil gaz, po kateri smo odhajali po hrano in po kateri smo dobivali tudi poročila o takratnem stanju. Za znak nevarnosti pri našem odhodu iz bolnišnice v dolino je bil »semafor«, ki nas je že od daleč opozarjal, če je blizu nevarnost ali ne. Ta »semafor« je bil bukov kol, ki je v vodoravnem položaju pomenil nevarnost, v pokončni legi pa nas je opozarjal, da je pot odprta, da ni nevarnosti.

Dne 14. januarja 1945 smo že zjutraj med 6. in 7. uro zaslišali nekje v dolini streljanje. Tega dne sem mislil odriniti v dolino, da se prepričam, kaj pomeni to streljanje. Ko sem prišel do »semaforja« sem opazil, da je v vodoravni legi, kar je pomenilo, da je pot zaprta. Vrnil sem se v bolnišnico.

Dne 19. januarja 1945 smo za dne slišali močno streljanje nad našo bolnišnico, na Plečnem brdu, v bližini kineta Krvina. Tam si je skupina partizanov uredila prezimovališče. V tej skupini so bili: dr. Murn, ing. Kostja, Albin Mlakar-Bine, Nada Tavčar in drugi, katerih imen se več ne spominjam. Bilo je 10 oseb.

Ko sem se 19. januarja 1945 vračal zvečer od »semaforja« v bolnišnico, je za menoj prišel Mežnar in mi sporočil, da so ob streljanju dne 14. januarja 1945, ko je sovražnik napadel skrivni bunker, padli moj sin Gregor,

Franc Ravbar-Vitez — sedaj narodni heroj — in Stane Starc-Fazan, rojen na Primorskem. Njegovi so stanovali pred drugo svetovno vojno v Mariboru, on pa je bil aktivni jugoslovanski narednik. Njegov brat je bil učitelj in je padel na Blegošu. V bunkerju, ki so ga napadli Nemci, je bilo 5 borcev, od katerih so omenjeni trije padli, živa in nepoškodovana pa sta ostala le Valentin Rihteršič in njegov brat Pavle, ki pa sta bila takrat ujeta. Po osvoboditvi sta se oba živa in zdrava vrnila iz nemškega ujetništva. Mežnar mi je povedal, da je streljanje nad našo bolnišnico terjalo nove žrtve. Nemci so napadli prezimovališče na Plečnem brdu pri Krvinu. Tam je večina borcev padla, Nemci so ujeli le ranjenega dr. Murna, eden pa je nepoškodovan in bos ušel, ker je tekel 4 km bos po globokem snegu do kolen ter pri Lužarju v Gorenji vasi našel zavetišče. Nadalje mi je Mežnar prinesel tudi naročilo Maksa Krmelja, takratnega sekretarja Pokrajinskega komiteja, naj bolnišnico izpraznimo, ker je verjetno izdana, ker padajo okoli nje skrivni bunkerji. To naročilo sem posredoval kolektivu, ki se je takrat nahajal v bolnišnici.

Takrat so me bolniki nagovarjali, naj bi tudi midva s hčerko Slavko odšla z njimi, kar pa sem odklonil z izgovorom, da je tukaj padel moj sin in da bova tudi s hčerko ostala tukaj živa ali mrtva.

Tako sva se s hčerko vselila v mali podzemski bunker nad Tičnikom, kjer sta prezimila prejšnjo zimo Slavko Šorli in Bine Mlakar. Vso zalogo hrane v bolnišnici sem razdelil med bolnike, ki so se takrat nahajali v bolnišnici. S hčerko Slavko sva ostala v bunkerju nad Tičnikom, dokler ni sneg skopnel. S hrano naju je zalagal moj brat Anton.

Med prezimovanjem sem od sestre Julije Šelhavs iz Škofje Loke prejel obvestilo, da ji je neki gestapovec povedal, da se nahajam v bolnišnici, ki je nekje pri Križu in da me bodo, ko bo sneg skopnel, že poiskali in kaznovali.

Zaradi tega sva s hčerko Slavko napravila načrt za zgraditev nove bolnišnice, ki naj bi bila pod Brdom, blizu Koritarja. Za kurirja je bil dodeljen Ignac Novak, po domače Lukov z Brda.

Ko je sneg skopnel, smo zapuščeno bolnišnico v nočeh še uporabljali za kuhanje hrane. Takrat se nam je pridružil tov. Edo Bregar-Don, ki je bil zaposlen v partizanski tehniki. Ob neki hajki so se ostali tovariši razšli, on pa je ostal sam. S seboj je prinesel radijski sprejemnik, pisalni stroj in priprave za razmnoževanje poročil. Čeprav je v tehniki bil sam, so poročila kljub temu nenehno izhajala. Pri tem smo mu pomagali tudi mi trije (jaz, hčerka in kurir). Vsak večer smo odhajali z gmajne v zapuščeno bolnišnico, si tam skuhalo hrano, razmnožili poročila in že ob treh zjutraj odšli h gradnji nove bolnišnice. Njena lokacija je bila v drugi grapi ob vodi, oddaljena približno 2 km.

Ko smo se 8. aprila nahajali še v gmajni, smo zaslišali nad nami nekako šumenje, ki pa je po kratkem času prenehalo. S hčerko Slavko sva se kmalu zatem odpravila v zapuščeno bolnišnico, da bi pripravila drva za kuhanje. Ko sva prišla do bolnišnice, sva v razdalji 10 m zagledala nemškega policista, ki je stal ob smreki in strmel v grapo, kjer so ostali policisti pobirali razne naše stvari, ki smo jih pustili v bolnišnici. Čeprav naju je policist zagledal, ni streljal na naju in tako sva s Slavko srečno ušla ter obvestila kurirja in Dona, da so v bolnišnici Nemci. Kratko za tem se je pokazal dim, kar je pomenilo, da smo postali brezdomci, ker so Nemci požgali prvo partizansko

bolnišnico v Sloveniji. Zatem smo še bolj pospešili gradnjo nove bolnišnice, ki smo jo dogradili do kraja meseca aprila 1945. Material sta dala Anžonovca, tesarska dela pa je opravljal Mežnar. Nova bolnišnica je bila velika $4 \times 4 \times 3$ m. V njej je bil pograd za ležišče, za kuhanje hrane pa smo si preskrbeli štedilnik.

Kolikor se spominjam, je v to bolnišnico prišel kot prvi ranjenec Jože Goličič-Lister, doma iz Suhe pri Škofji Loki. Ranjen je bil v desno roko. Nekaj časa je bil v bolnišnici, ko pa se mu je stanje izboljšalo, je kot terenski delavec odšel na teren. V bolnišnico je prihajal na previjanje.

Z njim je prispel tudi Polde, ki je bil težko bolan na ledvicah. Njegovega priimka in doma se ne spominjam. Dr. Gregorčič je ugotovil diagnozo ter mu dal zdravila in navodila za zdravljenje. Hrano in kruh smo zanj pripravljali posebej. Zdravil se je ca. 5 mesece in je bil popolnoma zdrav odpuščen.

V maju smo sprejeli v bolnišnico dva borca, ki sta imela zelo hudo kožno bolezen. Prvi je bil politidelegat tov. Žuti, drugi pa Francelj, po domače Mežnarjev iz Bohinja. Ta dva sta želela, da bi čim prej odšla iz bolnišnice. Opuščena pa sta bila, ko sta popolnoma ozdravela. Ker v bolnišnici nismo imeli kopalnice, se je zdravljenje kožnih boleznih zavleklo.

Potem je v bolnišnico prišel kurir Ivan Krmelj-Vencel, doma s Črnega vrha. Ranjen je bil v zapestje z dum-dum kroglo, in sicer v Bukovem vrhu. Rana je bila huda, podlahtnica razbita. Zdravljenje je bilo zelo počasno.

Tedaj se je v bolnišnici zdravil tudi Pavle Petruzov-Jelen iz Loga. Ranjen je bil na Žirovskem vrhu. Mitralješki rafal mu je posnel precejšen del kože in mesa na hrbtu. K sreči je hrbtnica ostala nepoškodovana. Četudi je imel veliko rano, je razmeroma hitro ozdravel.

Nato smo dobili ranjenca Krpanova, nekje iz okolice Kamnika. Po poklicu je bil mesar. Ranjen je bil v stopalo. Tudi on je hitro ozdravel, ker rana ni bila nevarna. Sedaj je rezervni major — vojaški upokojenec.

Med našimi bolniki je bil tudi neki Janez iz Kranja, po poklicu čevljar. Ranjen je bil v stegno. Zdravil se je kakih šest tednov.

Zaradi kožne bolezni se je v naši bolnišnici zdravil tudi tov. Vojko, doma iz Preserja. Bil je politkomisar v Vojkovi brigadi. Zdravil se je približno mesec dni. Bil je miren bolnik, mnogo je bral, posebno pa je cenil sadje. Sedaj je predsednik Republiškega odbora Združenja rezervnih oficirjev in podoficirjev v Ljubljani.

Med bolniki je bil tudi Rado iz Ribnice na Dolenjskem. Bil je komandir neke čete. Njegovega priimka se ne spominjam. Ranjen je bil na več mestih od drobcev ročne bombe. V bolnišnici ni dolgo ostal, k nam se je vračal na previjanje.

Sredi zime sta prispela v bolnišnico Jaka iz Gaberka pri Škofji Loki in Vinko Žakelj-Brko iz okolice Žirov, po domače Nacek. Oba sta bila bolna. Ko sta okrevala in ko sem ugotovil, da sta zanesljiva, sem zaprosil naj se mi dodelita v bolnišnico. Jaka je bil naš kurir, Vinko pa intendant. Ko je bila moja prošnja rešena, sta ostala v bolnišnici, dotedanji kurir Nace pa je odšel v svojo edinico.

V začetku marca 1944 so prinesli v našo bolnišnico Ivana in Vinka. Ivan je bil iz Žirovnice na Gorenjskem. V borbi pri Hotavljah je bil ranjen skozi pljuča in lopatico. V dneh zdravljenja je pripovedoval lastne dogodivščine, kako mu je uspelo izrabiti dopust, ki je bil namenjen padlemu

nemškemu vojaku. Pripovedoval je: Na vzhodni fronti pri Smolenskem je besnela ruska ofenziva. V nemškem odstopanju in neredu je zvedel, da sta dva nemška vojaka iz njegove čete imela že objave za dopust v Avstriji. Ta dva vojaka sta v umikajočih se borbah padla, zato sta Ivan in še neki tovariš s Koroškega pobrala padlima vajakoma objave za dopust in objavi izkoristila. Oba sta srečno prišla na Koroško. Ivan pa je nadaljeval pot čez mejo in se takoj javil partizanom. Ko je to pripovedoval, je še posebno poudaril, da je srečen, ker je v svoji domovini, čeprav je sedaj ranjen. S tem je ostale bolnike moralno dvigal. Vinko je bil s Kamnitnika pri Škofji Loki. Pri miniranju škofjeloške elektrarne je bil težko ranjen, a je junaško prenašal bolečine.

Ta dva ranjenca sta se nahajala v bolnišnici šele kakih 10 dni, ko me je 12. marca 1944 okoli 18. ure zvečer Mežnarica, Režekova žena Frančiška, obvestila, da je bolnišnica izdana in da naj se takoj umaknemo. Čeprav sem bil zelo prehlajen, s temperaturo 39,6 stopinj C, sem odredil umik bolnišnice. Za evakuacijo bolnišnice sem mobiliziral dva konja in dva voza za prevoz težjih ranjencev in materiala. Še tisti večer smo bolnišnico izpraznili in krenili proti Malenskemu vrhu, kamor smo prišli že opolnoči. Ranjence smo razmestili v hišah, da bi jih lažje skrili za slučaj nevarnosti. Mi smo se nastanili pri Primožu v Jazbinah, kjer smo imeli ambulanto in v njej težko ranjenega Vinka. Drugi dan smo Vinka prepeljali h kmetu Martinu v Ravne. Ta nam je pomagal napraviti v hlevu bunker, kamor smo ga začasno skrili, ker smo slišali, da gredo domači in nemški gestapovci iz Poljan v našo smer. Med tem časom je bila vzpostavljena zveza z bolnišnico »Franjo«, kamor smo takoj prepeljali težko ranjenega Vinka v spremstvu VDV skupine. Ivan pa je še isti večer, ko smo prispeli na Malenski vrh, odšel s kurirjem Francem Kovnikarjevim proti bolnišnici »Franji«, kamor je tudi srečno prispel.

Ker sta bila intendant Vinko in kurir Jaka zelo dobra, Vinko kot preudaren gospodar, Jaka pa kot dober delavec, sem se odločil, da napravimo novo, tretjo bolnišnico, ki naj bi bila sodobnejša ko prvi dve. Odločili smo se, da jo bomo zgradili v smrekovem gozdiču pod Malenskim vrhom. Material smo zopet dobili od Anžonovih, tesarska dela pa je opravil Režek, po domače Mežnar, torej isti ljudje, ki so nam pomagali že pri gradnji prvih dveh bolnišnic. Pri tesarskih delih nam je tedaj pomagal tudi Anžaj z Brda. Bolnišnica je bila tako zgrajena, da je imela zasteklena okna in je bil do nje napeljan tudi vodovod. Cevi za vodovod nam je dal kmet Jakopan z Malenskega vrha. Ta bolnišnica je bila približno tolikšna kot prejšnji dve: 4 × 4 × 3 m. V njej so bili pogradi za ležišča in štedilnik za kuhanje hrane, ki smo ga pripeljali iz prejšnje bolnišnice. Zasteklena okna smo pripeljali iz moje hiše v Srednji vasi. Bolnišnica je bila gotova konec meseca marca leta 1944. V tej bolnišnici smo lahko kuhali podnevi in nič več ponoči, ker smo za kurjavo uporabljali bukovo oglje, ki nam ga je iznajdljivi intendant dobavljal z Blegoša. Oglje smo uporabljali zato, ker se ne dimi.

V bolnico smo takoj sprejeli vse bolne in ranjene, ki so se nahajali v hišah pri kmetih. Takoj zatem so se pojavili tudi novi ranjenci, med katerimi sta bila Rezka iz Kranja, sekretarka AFŽ v kranjskem okraju, in Emil, ki je bil politični delavec na terenu. Oba sta bila ranjena, ko sta šla na konferenco in sta padla v nemško zasedo. Emil je bil ranjen v nogo, Rezka pa v nogo in v debelo meso.

Zatem sta prišla v bolnišnico dva Tržačana iz Garibaldinske brigade. Prvi je bil ožuljen, drugi pa laže ranjen.

V bolnišnico smo dobili tudi Franca Posavca iz Gorenje vasi, ki je bil ranjen v borbi. Potem je prišel neki trafikant iz Škofje Loke, ki je danes zobotehnik. Nato še ranjeni fant, neki brivec iz Škofje Loke.

Maček, član VOS, je bil ranjen v nogo, ko so jih iznenadili belogardisti na njihovem sestanku v Škofji Loki.

K nam je prišel tudi starejši vodnik, pripadnik 14. U. D., ki je bil ranjen ob pohodu na Štajersko. Ime mu je bilo Franc, doma pa je bil z Javorij nad Poljanami. Bil je težko bolan. Na pljučih je imel odprto TBC. Po nekaj tednih je umrl. Pokopali smo ga na domačem pokopališču v Javorjah.

Zdravili so se še naslednji tovariši, ki so bili v raznih borbah ranjeni ali pa so zboleli: Vinko Stanovnik, po domače Kolarjev iz Gorenje vasi, dva brata Streškova iz Volče pri Poljanah, mitraljezec Vinko iz Sovodnjega (sedaj je nekje v Kranju). Med njimi je bila tudi borka Saša s kožno boleznijo. To je bila hčerka Martina Kožuha, ki je bil politični delavec, mati pa je padla v borbi. Bilo jih je še več, njihovih imen pa se več ne spominjam.

Priliv ranjencev in bolnikov v to bolnišnico ni bil neposreden, pač pa so bolniki prišli do malega kmeta po domače Bandita, od tam pa k nam. Tako je bilo urejeno tudi za bolnišnico nad Križem, ko je bila javka pri kmetu Mežnarju, za bolnišnico pod Brdom pa javka pri kmetu Koritarju.

Spominjam se še, da smo že takrat odločali kolektivno kot samoupravni organ. Tako smo npr. dobili večjo količino jajc in smo z glasovanjem določili, da jih ne bomo pojedli, pač pa porabili za rezance na juho. Drugič smo od gospodarske komisije prejeli loj za zabelo. Z glasovanjem smo določili, naj se z lojem manj začinja ter s prihrankom skuha milo za pranje in umivanje. Bolnišnico smo razsvetljevali s petrolejem, pri obvezovanju ranjencev pa sem uporabljal baterijsko svetilko. Ko sem nekoč obvezoval nekega ranjenca, se oglasi hudomušni Muki in pravi: »Glej no, kako smo v zdravljenju že napredovali! Rane že električno obsevajo.«

Za izpiranje in razkuževanje ran smo uporabljali domače žganje, ki smo ga še enkrat prekuhali, da je postalo bolj čisto in povišalo odstotek alkohola. Vanj smo namočili arniko. To žganje sem deponiral pri raznih kmetih in na skrivnih krajih v gmajni. Ob neki hajki vlasovcev so le-ti pri nekem bajtarju v Dolenjščicah izsledili več litrov takega žganja in ga popili, nakar so še bolj podivjali.

V septembru 1944 — nekako ob tretji uri zjutraj — točnega datuma se ne spominjam več, nas je obvestil zidarski mojster z Malenskega vrha, tov. Martin, da smo izdani in da je najboljšje, če to bolnišnico zapustimo. Bolnica je bila izdana od neznane osebe, ki je v slovenščini pismeno sporočila žandarmerijski postaji v Poljanah točen opis, kje se pod Malenskim vrhom nahaja partizanska bolnišnica. To pismo je snažilka-domačinka (njenega imena ne vem), videla na pisalni mizi komandirja postaje, ga prečitala in to po vezi sporočila že omenjenemu Martinu.

Še istega dne smo pred zoro zapustili bolnišnico ter ranjene in bolne premestili v zapuščeno partizansko čevljarsko delavnico v gozdu Zakobiljeku, ki je od dotedanje bolnišnice bila oddaljena kake 3 km.

V tem času se je okrepila belogardistična dejavnost. V beli gardi je bilo tudi nekaj domačinov, ki so imeli v vaseh svoje sorodnike. Ti so svoje

gozdove dobro poznali, zaradi tega je bilo potrebno spremeniti taktiko pre-skrbe in zavarovanja ranjencev oziroma bolnikov. Poslej nismo bili več navezani na stalno mesto, pač pa smo se premeščali iz delavnice v hiše, od tam pa zopet v neko zapuščeno kurirsko barako, ki je bila v bližini Dolenjšč pod Kočarjem, zatem v kako naslednjo vas, in tako se je naša bolnišnica selila sem in tja. Težje ranjene in težke bolnike sem takoj odpremljal v bolnišnico »Franjo«.

V bolnišnici so nastale spremembe. Intendant Vinko-Brko in kurir Jaka sta odšla v edinico, bolnišnici pa sta bila dodeljena dosedanja bolnika Albin Mihcevič s Podobena kot intendant in Pavle Udarnov iz Vinhar kot kurir.

V pokretni bolnišnici se je povečalo število ranjenih in bolnih. Med drugimi smo sprejeli Viktorja Dolenc-Krjavljaja, doma od Sv. Lenarta nad Škofjo Loko, ki je bolehal za skorbutom in je pozneje padel tik pred osvoboditvijo v Budalih, zatem Robidovčega-Jernača iz Volče, ki je bolehal za revmo. Pavle iz Kroke — je bil prometnik na železnici — revma. Nato neki politkomisar, kapetan, doma z Gaberka nad Škofjo Loko, ki je bil ranjen. Tri tedne zatem, ko je odšel od nas, je padel nekje pri Žireh.

Franc Petrič-Lute iz Žabje vasi je imel kožno bolezen. Padel je pred osvoboditvijo. Spominjam se, da smo napravili tudi kopalnico v javorškem farovžu. Dobavil nam jo je Ciril Kožančev iz Hotovelj. Da bi ne bilo sumljivo, ker so kopalnico peljali skozi Poljane, smo prevoz organizirali tako, da jo je vozil voznik, ki nam ni bil naklonjen. Potlej smo srbečico in kožne bolezni sploh bolj uspešno zdravili, ker so se bolniki (partizani, kakor tudi civilisti) lahko kopali.

Ker smo postali pokretni, smo se nekega dne nastanili v Košančevi hiši v Jazbinah. Tam smo ostali nekaj dni. Ko se je kuhalo kosilo in sem previjal ter vpisoval izdana zdravila, je skozi okno priletela dum-dumka in razbila šipo nad mizo. K sreči ni nikogar zadela. Ugotovili smo, da so nas z drugega brega opazili belogardisti in nas obstreljevali. Mi smo sicer odnesli zdravo kožo, pač pa so belogardisti požgali domačijo z vsem inventarjem in živino.

Tako smo za nekaj časa morali zasesti že omenjeno zapuščeno čevljarstvo delavnico. Po kratkem času smo zopet šli v hišo. Ob neki veliki hajki pozimi od 1944/45 smo se zatekli v že poprej omenjeno kurirsko barako. Zima je bila huda, temperatura do 22° C pod ničlo. Naša pot v barako je vodila po vodi, polni tolmunov, ki nam je segala do pazduhe. V baraki smo se preoblekli, ranjence sem previl in vsak bolnik je dobil šilce žganja. Intendanta Albina sem poslal na teren, da bi opazoval sovražnikovo kretanje in da nas o tem obvešča. Proti jutru se je še v temi vrnil in nam sporočil dobro novico, da se je položaj precej izboljšal. Brž ko se je začelo svitati, je v bližino naše barake padla sovražnikova mina, ki je eksplodirala z močnim pokom. Naš kurir Pavle je bil slabih živcev in je skočil z gornjega pograda, da bi ušel iz barake. Bil je prepričan, da smo napadeni. Komaj sem ga zadržal in pomiril.

Proti koncu so se poleg dosedanjih Nemcev in belogardistov pojavili še četniki, ustaši in drugi, da ni bilo več varno, zadrževati se po hišah. Najbolj varno je še bilo v gozdu, na prostem, kjer smo postavili zasilne šotore iz starih šotorskih kril, rjuh in vejevja.

V aprilu smo se znašli na Mladem vrhu, kjer nam je v noči zapadli sneg potrgal rjuhe, da smo brez popravljanja ostali pod rjuhami in snegom. Bilo nam je kar prijetno toplo vse do jutra.

Na Mladem vrhu smo dočakali svobodo. Okrog nas in na drugih bregovih so se nahajali sovražniki: Nemci, ustaši, belogardisti in drugi. Po njihovem umiku smo se spustili v Selško dolino v vas Češnjico, četudi so se v sosednji vasi Selca še nahajali belogardisti.

Ambulanto smo vselili v tankajšnjo gostilno, kjer so nas ljudje radi sprejeli. Ležišča smo uredili v gostinski sobi, meni in hčerki so nakazali sobo v I. nadstropju. V njej sta bili dve postelji. Ker nisem mogel v postelji zaspati, sem na pod položil blazinico za pod glavo in se pokrili s prešito odejo, nakar sem prav hitro zaspal.

Ko sem se zjutraj prebudil in pogledal proti postelji, kjer je spala hčerka Slavka, sem opazil, da tudi ona spi na tleh. Vprašal sem jo, zakaj ni spala v postelji, pa mi je rekla, da ni mogla zaspati, ker je postelja premehka.

Takrat sem pomislil, kako čudno naključje je to, da sem z borbo začel v Dražgošah in jo zaključil v Češnjici, ki je od Dražgoš oddaljena le uro hoda. Takrat sem se tudi spomnil, da smo začeli borbo štirje v družini, svobodo pa dočakala samo dva člana. Sin Gregor je padel dne 14. januarja leta 1945, žena Rozalija pa je podlegla dne 23. septembra 1945 na Golniku, kjer so Nemci pospešili njeno smrt.

Dne 9. maja 1945 smo se iz Češnjice pomikali v dolgi koloni proti Škofji Loki, kamor smo prišli v popoldanskih urah. V vsaki vasi so nam na poti »šrangali«, nas zadrževali in gostili. V Škofji Loki sem takoj organiziral bolnišnico v prostorih kapucinskega samostana. Tam sem kot upravnik bolnišnice ostal do 10. septembra 1945, ko sem bil demobiliziran, bolnišnica pa razpuščena.

V bivši jugoslovanski vojski sem končal bolničarsko šolo. Po končani šoli sem bil še 9 mesecev v lekarni vojne bolnišnice. Tako mi je znanje koristilo v NOB. Od 22. decembra 1941 do 2. aprila 1942 sem bil bolničar v četi Ilije Gregoriča — Cankarjev bataljon; od 2. aprila do 15. marca 1944 sem bil vodja bolnišnice, ki je spadala h Gorenjskemu odredu; od 15. marca leta 1944 do 9. maja 1945 sem bil vodja bolnišnice, ki je spadala k Škofje-loškemu odredu; od 9. maja 1945 do 16. junija 1945 sem bil upravnik vojne bolnišnice v Škofji Loki; od 16. junija 1945 do 10. septembra 1945 sem bil upravnik bolnišnice Zbirni center prihodnikov.

Nešteto kmetov je nudilo našim bolnišnicam vsestransko pomoč, tako materialno, kakor tudi moralno (pranje perila, likanje, šivanje, preskrba s hrano in drugim materialom) in nas obveščalo o kretanju sovražnika, kar je bilo za obstoj bolnišnice velikega pomena. Topla hvala vsem tem dobrotnikom v imenu vseh takratnih bolnikov in v svojem imenu.

V bolnišnicah je vladal dnevni red. Prostore smo vsak dan čistili, bolnike redno umivali, imeli smo dnevno politične ure s prebiranjem literature in čitanjem poročil o stanju pri nas in v svetu. Dovolj časa pa je bilo tudi za humor, ki je bil pri zdravljenju najuspešnejše zdravilo.